

TESPAM

TÜRKİYE ENERJİ STRATEJİLERİ VE POLİTİKALARI ARAŞTIRMA MERKEZİ

DOĞU TÜRKİSTAN VE JEOSTRATEJİK BAKIŞ

Enerji, Direniş ve Büyük Güç Rekabetinin Kesişim Noktasında Bir Jeostrateji Analizi

TESPAM JEOSTRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

Ağustos 2026 · Ankara

TELİF HAKKI VE YASAL UYARI

© 2026 TESPAM – Türkiye Enerji Stratejileri ve Politikaları Araştırma Merkezi. Tüm hakları saklıdır.

Bu rapor, TESPAM Jeostratejik Araştırmalar Enstitüsü bünyesinde hazırlanmıştır. Raporun içeriği telif hakkı mevzuatı kapsamında korunmaktadır; kaynağı gösterilmeksizin çoğaltılması, dağıtılması, elektronik ortamlarda yeniden yayımlanması veya ticari amaçla kullanılması yazılı izne tabidir. Akademik atıf, alıntı ve referans amaçlı kullanımlarda kaynağın tam ve doğru biçimde gösterilmesi kaydıyla raporun ilgili bölümlerinden yararlanılabilir.

Raporda yer alan değerlendirme, yorum ve senaryolar TESPAM'ın kurumsal analitik çerçevesini yansıtmakta olup herhangi bir devlet kurumunu, siyasi partiyi veya uluslararası örgütü bağlayıcı nitelik taşımamaktadır. Rapor kapsamında kullanılan tüm veri ve bilgiler, hazırlık tarihi itibarıyla erişilebilir açık kaynaklardan derlenmiş olup TESPAM bu kaynakların doğruluğunu makul özenle teyit etmeye çalışmış, ancak üçüncü taraf kaynaklardaki olası hata veya güncelleme gecikmelerinden sorumlu tutulamaz.

Yayın Bilgileri

Yayımlayan: TESPAM Jeostratejik Araştırmalar Enstitüsü, Ankara

Yayın Tarihi: Ağustos 2026

Rapor Türü: Jeostrateji Analizi ve Politika Raporu

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu rapor, Doğu Türkistan meselesini tarihsel köken, jeostratejik konum, sosyo-kültürel dönüşüm, enerji ve yeraltı kaynakları zenginliği, insan hakları durumu ve büyük güç rekabeti eksenlerinde bütüncül biçimde ele almakta ve TESPAM Jeostratejik Araştırmalar Enstitüsü bünyesinde hazırlanan çok boyutlu bir jeostrateji analizi sunmaktadır. Rapor, meselenin yalnızca insan hakları temelli bir azınlık sorunu olarak okunmasının, Doğu Türkistan'ın Çin Halk Cumhuriyeti açısından taşıdığı stratejik ağırlığı gözden kaçırdığı tezinden hareket etmektedir.

Bulgular, bölgenin Çin'in toplam kara topraklarının altıda birini oluşturan 1,66 milyon kilometrekarelik yüzölçümüyle ülkenin en büyük idari birimi olduğunu ve sekiz ülkeyle paylaşılan 5.600 kilometreyi aşan sınır hattıyla Pekin'in batıya açılan en kritik kapısını teşkil ettiğini ortaya koymaktadır. Kuşak ve Yol Girişimi'nin kuzey kara koridorunun merkez üssü konumundaki bölge, aynı zamanda 2,2 trilyon tonluk kömür rezervi, 23,4 milyar ton petrol ve yaklaşık 13 trilyon metre-küp doğalgaz kaynağıyla Çin'in enerji güvenliği mimarisinin vazgeçilmez bir bileşeni konumundadır; 2025 yılı itibarıyla bölge, dört yıl üst üste ülkenin en yüksek petrol-gaz üretimini gerçekleştiren idari birim olma özelliğini sürdürmüş ve ham petrol üretimi tarihî bir zirveye ulaşmıştır (CEIC Data, 2026). Bölge ayrıca Kazakistan ve Türkmenistan başta olmak üzere Orta Asya Türk cumhuriyetlerinden Çin anakarasına akan petrol ve doğalgazın da fiziksel geçiş noktasıdır.

Rapor, bu stratejik ağırlığın bölgedeki Türk-Müslüman nüfusa yönelik sistematik baskı politikalarının gerekçesi olarak sunulduğunu; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin 2022 tarihli değerlendirmesi ve 2026 yılı başında yayımlanan özel raportör açıklamalarının bu ihlalleri bağımsız biçimde teyit ettiğini göstermektedir. Aynı zamanda, Amerika Birleşik Devletleri'nin Uygur Zorla Çalıştırmayı Önleme Yasası (UFLPA) kapsamındaki Varlık Listesi'ni Ağustos 2026 itibarıyla 187 kuruluşa genişletmesi, meselenin insan hakları boyutunun ötesinde ABD-Çin büyük güç rekabetinin bir enstrümanına dönüştüğünü de açıkça ortaya koymaktadır (DHS, 2026; UHRP, 2026).

Türkiye açısından rapor, tarihî ve kimliksel bağların gereği olan hassasiyet ile Çin ile sürdürülen stratejik-ticari ilişkilerin gerektirdiği pragmatizm arasındaki dengeyi TESPAM'ın temel analitik çerçevesi olarak sunmakta; bölgedeki diğer Türk devletlerinin ekonomik bağımlılık kaynaklı sessizliğini de eleştirel bir gözle değerlendirmektedir. Sonuç olarak rapor, Doğu Türkistan meselesinin enerji jeopolitiği, büyük güç rekabeti, insan hakları hukuku ve Türk dünyası dayanışması gibi disiplinleri kesiştiren çok katmanlı bir jeostratejik dava olduğunu; bu çok boyutlu niteliğin, konunun tek taraflı bir duygusallıkla değil, kaynaklarla desteklenmiş dengeli bir analiz zemininde ele alınmasını zorunlu kıldığını vurgulamaktadır.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	3
GİRİŞ.....	6
I. DOĞU TÜRKİSTAN'IN TARİHSEL ARKA PLANI.....	7
I.I. Kadim Türk Yurdundan Çin İşgaline.....	7
I.II. İki Bağımsızlık Denemesi: 1933 ve 1944 Cumhuriyetleri.....	7
I.III. Tarihsel Mirasın Günümüze Yansıması	8
II. DOĞU TÜRKİSTAN'IN JEOSTRATEJİK KONUMU VE ABD-ÇİN REKABETİNDEKİ KRİTİK ÖNEMİ.....	9
II.I. Coğrafi Konum: Çin'in Batıya Açılan Kapısı.....	9
II.II. Kuşak ve Yol Girişimi'nin Merkez Üssü.....	9
II.III. ABD-Çin Büyük Güç Rekabetindeki Ağırlık.....	9
III. SOSYO-KÜLTÜREL YAPI VE DEMOGRAFİK DÖNÜŞÜM	11
III.I. Nüfus Mühendisliği: Han Göçü ve Demografik Dengelerin Değişimi	11
III.II. Kültürel ve Dinî Asimilasyon	11
III.III. Eğitim ve Dil Politikaları Üzerinden Kuşaklararası Etki.....	11
IV. ENERJİ VE YERALTI KAYNAKLARI ZENGİNLİĞİ	13
IV.I. Kömür: Yerin Altındaki İkinci Bir Basra Körfezi.....	13
IV.II. Petrol ve Doğalgaz: Çin'in Dördüncü Büyük Rezervi.....	13
IV.III. Nadir Toprak Elementleri ve Kritik Mineraller.....	14
IV.IV. Su Kaynakları: "Asya'nın Üçüncü Kutbu"nun Batı Kanadı	14
IV.V. Yeşil Dönüşüm ve Yeni Enerji Yatırımları	15
V. ÇİN'İN TÜRK DÜNYASINDAN GEÇEN ENERJİ İTHALAT GÜZERGÂHI: DOĞU TÜRKİSTAN'IN GEÇİŞ NOKTASI ROLÜ	16
V.I. Kazakistan-Çin Petrol Boru Hattı	16
V.II. Orta Asya-Çin Doğalgaz Boru Hattı	16
VI. DOĞU TÜRKİSTAN'DA KARARTMA VE ZULÜM.....	18
VI.I. Birleşmiş Milletler'in Tespitleri	18
VI.II. Zorla Çalıştırma ve Ekonomik Kontrol.....	18
VI.III. Gözetim, Kültürel Yıkım ve Sınırötesi Baskı.....	19
VII. DOĞU TÜRKİSTAN'I KAYBEDEN BİR ÇİN: KURGUSAL BİR STRATEJİK MALİYET SENARYOSU	20
VII.I. Enerji Güvenliğinde Telafisi Güç Bir Gedik	20
VII.II. Kuşak ve Yol Girişimi'nin Kara Bağlantısının Kopması.....	20
VII.III. "Malakka İkilemi"nin Derinleşmesi.....	20
VII.IV. Güvenlik Tamponunun ve Nükleer-Askerî Altyapının Kaybı.....	20
VII.V. Emsal Etkisi: Tibet ve İç Moğolistan'a Sıçrama Riski.....	21
VII.VI. ABD ve Batı İçin Stratejik Kazanım.....	21
VIII. ABD'NİN DOĞU TÜRKİSTAN MESELESİNİ ÇİN'E KARŞI BİR KOZ OLARAK KULLANMASI	22
VIII.I. Yasal ve Kurumsal Araçlar.....	22

VIII.II. Çin'in Karşı Söylemi.....	22
VIII.III. İki Boyutlu Bir Gerçekliğin Dengeli Okunması.....	22
VIII.IV. Karşılıklı Enstrümantalizasyon: Nadir Topraklar Cephesi.....	23
IX. TÜRKİYE'NİN DOĞU TÜRKİSTAN HASSASİYETİ: İLİŞKİLERİ YIPRATAN AMA VAZGEÇİLEMEZ BİR DURUŞ.....	24
IX.I. Tarihsel ve Kimliksel Bağ.....	24
IX.II. Hassasiyetin Çin İlişkilerine Yansıması.....	24
IX.III. Baskının Artması ve Türkiye'nin İkilemi.....	24
IX.IV. Dengeli Bir Politikanın Zorunluluğu.....	25
X. BÖLGEDEKİ TÜRK DEVLETLERİNİN DOĞU TÜRKİSTAN RAHATSIZLIĞI VE SESSİZLİĞİ.....	26
X.I. Ekonomik Bağımlılığın Diplomatik Dili Esir Alması.....	26
X.II. Somut Vakalar: İade, Sınır Dışı Etme ve Baskı.....	26
X.III. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Sessizliği.....	26
XI. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	28
KAYNAKÇA.....	29

GİRİŞ

Doğu Türkistan meselesi, yüzeysel bir bakışla yalnızca bir insan hakları sorunu ya da Çin'in içişleri kapsamında bir azınlık politikası olarak okunduğunda, meselenin asıl ağırlık merkezini oluşturan jeostratejik, jeoekonomik ve medeniyet tarihine dair boyutları gözden kaçırmaktadır. Oysa bu bağlamda ortaya konması gereken temel tez şudur: Doğu Türkistan, Çin Halk Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü, enerji güvenliği, batıya açılan ticaret koridorları ve büyük güç rekabetindeki manevra alanı açısından ülkenin herhangi bir eyaletiyle kıyaslanamayacak derecede kritik bir konumdadır. Dolayısıyla bölgedeki demografik mühendislik, kültürel asimilasyon ve sistematik baskı politikaları da tesadüfi ya da yalnızca güvenlik kaygılı önlemler değil, stratejik bir bütünün parçaları olarak değerlendirilmelidir.

İşte tam da bu noktada, TESPAM (Türkiye Enerji Stratejileri ve Politikaları Araştırma Merkezi) olarak hazırladığımız bu rapor, Doğu Türkistan'ı çok boyutlu bir çerçevede, tarihsel süreç, ABD-Çin büyük güç rekabeti, sosyo-kültürel yapı, yeraltı ve yerüstü kaynak zenginliği, Çin'in Türk dünyasından geçen enerji ithalat güzergâhları, bölgedeki insan hakları ihlalleri ve nihayet Türkiye'nin bu meseledeki hassas ve çok katmanlı konumu ekseninde ele almayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın bir diğer iddiası da meseleyi tek taraflı bir duygusallıkla değil, kaynaklarla desteklenmiş, dengeli ve gerçekçi bir jeopolitik analiz zemininde sunmaktır.

Nitekim rapor boyunca sırasıyla; Doğu Türkistan'ın tarihsel arka planı ve 1933-1944 dönemlerinde iki kez ilan edilen bağımsızlık girişimleri, bölgenin ABD-Çin rekabetindeki merkezi konumu, sosyo-kültürel ve demografik dönüşüm, kömür-petrol-doğalgaz-nadir toprak elementleri ve su kaynakları bakımından muazzam zenginliği, Çin'in Orta Asya Türk cumhuriyetlerinden geçen petrol ve doğalgaz ithalat güzergâhındaki merkezi rolü, bölgedeki karartma ve zulüm politikaları, Doğu Türkistan'ı kaybeden bir Çin'in karşılaşacağı stratejik maliyetlere dair kurgusal bir senaryo, ABD'nin meseleyi Çin'e karşı bir koz olarak kullanma eğilimi, Türkiye'nin bu hassasiyetinin Çin ilişkilerine yansımaları ve son olarak bölgedeki diğer Türk devletlerinin konu karşısındaki sessizliği, bütüncül bir jeostratejik değerlendirme içinde ortaya konulacaktır.

I. DOĞU TÜRKİSTAN'IN TARİHSEL ARKA PLANI

I.I. Kadim Türk Yurdundan Çin İşgaline

Günümüzde "Xinjiang" (yeni ele geçirilmiş toprak) adıyla anılan coğrafya, Türk tarihinin en eski ve en köklü yerleşim alanlarından birini teşkil etmektedir. Bu topraklar, Hun İmparatorluğu ve Büyük Göktürk Devleti'nin hudutları içerisinde kalmış; ardından Uygur Devleti (740-840), Turfan Uygur Devleti (991-1211) ve İslamiyet sonrası ilk Müslüman Türk devleti olan Karahanlılar (840-1212) gibi büyük siyasi teşekküllere ev sahipliği yapmıştır (Uygur Akademisi, 2024a). Bu bakımdan Doğu Türkistan, salt coğrafi bir bölge olmanın ötesinde, Türk-İslam medeniyetinin kadim bir mefkûre coğrafyasıdır.

Bölgenin kaderi, 1877 yılında Mançu Çin İmparatorluğu'nun, Çarlık Rusya'sının örtülü desteğinden de yararlanarak, Atalık Gazi Yakup Bey önderliğinde kurulan Kaşgariye Devleti'ni yıkıp Doğu Türkistan'ı yeniden işgal etmesiyle köklü biçimde değişmiştir. 1882 yılında bölgenin adı "Xinjiang" a çevrilmiş, 1884'te ise resmî olarak eyalet statüsüne kavuşturulmuştur (Doğu Türkistan Haber ve Araştırma Merkezi, 2024). Böylece bugün Pekin'in "tarihten beri Çin toprağı" söylemiyle sunduğu bölge, aslında ancak on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde, emperyal bir işgal neticesinde, Çin idaresine dâhil olmuş bir coğrafyadır.

Yakup Bey döneminde kurulan Kaşgariye Devleti, dönemin büyük güçleri tarafından da tanınmış; Osmanlı Devleti ile kurulan siyasi ve dinî bağlar, bu kısa ömürlü fakat sembolik açıdan güçlü devletin Türk-İslam dünyasıyla kurumsal bir bağ tesis etmesini sağlamıştır. Nitekim Sultan II. Abdülhamid döneminde Osmanlı Devleti'nin Kaşgariye'ye askerî danışman ve silah desteği göndermesi, Doğu Türkistan'ın Türkiye ile tarihsel bağının yalnızca kültürel değil, doğrudan siyasi bir zeminde de şekillendiğini göstermektedir (Uygur Akademisi, 2024a). Bu tarihsel arka plan, raporun IX. bölümünde ele alınacak olan Türkiye'nin günümüzdeki hassasiyetinin köklerini de açıklamaktadır.

I.II. İki Bağımsızlık Denemesi: 1933 ve 1944 Cumhuriyetleri

Doğu Türkistanlı Türkler, işgale karşı yirminci yüzyılda iki kez müstakil devlet kurma iradesini ortaya koymuştur. Bunlardan ilki, 12 Kasım 1933'te Kaşgar merkezli ilan edilen Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti'dir. Hoca Niyaz Hacı'nın cumhurbaşkanı, Sabit Damolla'nın ise başvekil olarak görev aldığı bu cumhuriyet, Kaşgar, Aksu ve Hoten vilayetlerini kapsamış; ancak Sovyetler Birliği'nin desteğini alan Çinli askerî lider Sheng Shicai ile Çinli Müslüman komutan Ma Zhongying'in iş birliği neticesinde 1934'te yıkılmıştır (Uygur Akademisi, 2024a; Siyer Dergisi, 2024).

İkinci bağımsızlık girişimi ise 12 Kasım 1944'te Gulca (İli) merkezli ilan edilen Doğu Türkistan Cumhuriyeti'dir. Alihan Töre'nin reiscumhur, Ahmetcan Kasimi'nin başvekil olduğu bu ikinci cumhuriyet, Gulca, Tarbagatay ve İli şehirlerini kapsamış, bölgedeki Çin kuvvetlerini büyük ölçüde etkisiz kılmıştır. Bu cumhuriyet de yaklaşık beş yıl ayakta kalabilmiş, fakat 1949'da Mao Zedong liderliğindeki Komünist Çin ordusunun bölgeyi işgal etmesiyle ortadan kaldırılmıştır (Uygur Akademisi, 2024a). 1955 yılında ise bölgeye

biçimsel bir "özerklik" statüsü tanınarak "Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi" adı resmîleştirilmiştir; ancak bu özerklik, ilerleyen bölümlerde ayrıntılı biçimde ele alınacağı üzere, uygulamada içi boşaltılmış sembolik bir çerçeveden ibaret kalmıştır.

Bağımsız kaynaklara göre bugün Doğu Türkistan'da 25-30 milyon civarında Türk kökenli nüfusun yaşadığı tahmin edilmektedir (Çakan, 2023). Çin'in resmî 2020 nüfus sayımı verilerine göre ise bölgedeki toplam nüfus 25,85 milyon olup, bunun 11,62 milyonu Uygur Türkü, 10,92 milyonu Han Çinlisidir (Çin Halk Cumhuriyeti Toronto Başkonsolosluğu, 2021). Bu demografik tabloya ve son on yıldaki değişimine, raporun ilerleyen sosyo-kültürel yapı bölümünde ayrıca dönülecektir.

I.III. Tarihsel Mirasın Günümüze Yansıması

Doğu Türkistan'ın bu iki bağımsızlık deneyimi, bölgedeki Türk-Müslüman nüfusun kolektif hafızasında hâlâ canlı bir siyasi meşruiyet kaynağı olarak yaşamaktadır. Her iki cumhuriyetin de kısa ömürlü olması, Pekin'in bölgeyi "ayrılıkçılık" tehdidiyle özdeşleştiren güvenlikçi yaklaşımının da tarihsel referans noktasını oluşturmaktadır; nitekim Çin Komünist Partisi'nin bölgeye yönelik politikaları büyük ölçüde bu tarihsel bağımsızlık deneyimlerinin bir daha tekrarlanmaması hedefine göre şekillendirilmiştir. Bu bakımdan, raporun VI. bölümünde ele alınacak güvenlikçi ve asimilasyoncu politikaların kökleri doğrudan bu tarihsel mirasa dayanmaktadır. Öte yandan, 1933 ve 1944 cumhuriyetlerinin bıraktığı siyasi sembolizm, günümüzde de Uygur diasporası ile Türkiye başta olmak üzere Türk dünyasındaki dayanışma hareketlerinin meşruiyet zeminini oluşturmaya devam etmektedir.

II. DOĞU TÜRKİSTAN'IN JEOSTRATEJİK KONUMU VE ABD-ÇİN REKABETİNDEKİ KRİTİK ÖNEMİ

II.I. Coğrafi Konum: Çin'in Batıya Açılan Kapısı

Doğu Türkistan, Çin'in toplam kara topraklarının altıda birini teşkil eden, 1,66 milyon kilometrekarelik yüz ölçümüyle ülkenin en büyük idari birimini oluşturmaktadır. Bu denli geniş bir coğrafya, Rusya, Moğolistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, Pakistan ve Hindistan olmak üzere sekiz ülkeyle 5.600 kilometreyi aşan bir kara sınırını paylaşmaktadır (PowerMag, 2016). Bu sınır uzunluğu ve komşu ülke çeşitliliği, bölgeyi Çin'in dış dünyaya açılan en kritik batı kapısı hâline getirmekte, aynı zamanda Pekin açısından telafisi güç bir güvenlik hassasiyeti de doğurmaktadır.

Bu coğrafi konum yalnızca ticaret ve lojistik açısından değil, askerî strateji açısından da belirleyicidir; zira bölge, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun Hindistan, Orta Asya ve Rusya yönündeki savunma derinliğini oluşturan tampon bir kuşak işlevi görmektedir. Pamir ve Karakorum dağ silsileleri üzerinden Afganistan ve Pakistan'a, Tanrı Dağları üzerinden ise Orta Asya'ya uzanan bu sınır hattı, Çin'in kara sınırlarının yaklaşık dörtte birini oluşturmaktadır; bu da bölgenin kaybı hâlinde ortaya çıkacak güvenlik açığının boyutunu somutlaştırmaktadır (bu senaryoya raporun VII. bölümünde ayrıntılı biçimde dönülecektir).

II.II. Kuşak ve Yol Girişimi'nin Merkez Üssü

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in bizzat 2022'deki bölge ziyaretinde "Kuşak ve Yol İşbirliğinin merkezi" olarak nitelendirdiği Doğu Türkistan (CGTN, 2022), günümüzde Çin-Avrupa demiryolu hattının, Alaşankou ve Horgos (Khorgos) sınır kapılarının ve Urumçi Uluslararası Kara Limanı'nın üzerinde yükseldiği bir lojistik omurga konumundadır. 2024 yılı itibarıyla Dostyk-Alaşankou sınır geçişinden 18,27 milyon ton kargo taşınmış, bir önceki yıla göre yüzde 14,6 artış kaydedilmiş; Horgos-Altınkol kapısından ise 13,79 milyon ton kargo geçmiştir (Grokipedia, 2026). "Kervanların geçtiği yer" anlamına gelen Horgos, bugün Çin'in en büyük otomobil ihracat kara limanına dönüşmüş durumdadır (China Daily HK, 2025).

- Kuşak ve Yol Girişimi'nin kuzey koridoru, Doğu Türkistan'dan Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan, Türkmenistan, İran ve Türkiye üzerinden Akdeniz'e uzanmaktadır (OBOReurope, 2020).
- Bölge, aynı zamanda Çin'in "İkili Dolaşım" (Dual Circulation) stratejisinin batıya açılan somut vitrinini oluşturmaktadır.
- Kaşgar merkezli Çin (Şincan) Pilot Serbest Ticaret Bölgesi, Orta Asya, Güney Asya, Batı Asya ve Avrupa'ya açılan "altın koridor" olarak tanımlanmaktadır (China Daily, 2024).

II.III. ABD-Çin Büyük Güç Rekabetindeki Ağırlık

Doğu Türkistan meselesinin ABD-Çin rekabetindeki merkezi konumu yalnızca insan hakları söyleminden ibaret değildir; mesele, iki büyük güç arasındaki ekonomik, teknolojik ve jeopolitik mücadelenin doğrudan

bir cephesine dönüşmüş durumdadır. Washington yönetimi 2021'de yürürlüğe koyduğu Uygur Zorla Çalıştırmayı Önleme Yasası (UFLPA) ile Doğu Türkistan menşeli, ya da bölgeyle bağlantılı, ürünlerin "aksi ispatlanana dek zorla çalıştırma ürünü sayılacağı" karinesini yasalaştırmıştır. Bu Varlık Listesi, 2024 itibarıyla 73 şirkete ulaşmış; 31 Temmuz 2026'da Trump yönetimi döneminin ilk ve tarihin en kapsamlı genişlemesiyle listeye 43 yeni Çinli kuruluş daha eklenerek toplam kayıtlı kuruluş sayısı 3 Ağustos 2026 itibarıyla 187'ye yükselmiştir (DHS, 2026; State Department, 2026). Pekin yönetimi bu adımları "ekonomik zorlama" olarak nitelendirip sert biçimde kınamaktadır (Global Security, 2026).

Uygur Haklarını İzleme Projesi (UHRP) bu genişlemeyi tarihin en kapsamlı UFLPA güncellemesi olarak nitelendirmiş; yeni eklenen 43 kuruluşun deniz ürünleri, altın, bakır, ulaşım altyapısı, alüminyum, domates, pamuk, tekstil ve dondurulmuş gıda gibi çok çeşitli sektörlerle yayıldığını vurgulamıştır (UHRP, 2026). Bu veri, Doğu Türkistan menşeli zorla çalıştırma riskinin artık yalnızca güneş enerjisi paneli ve pamuk gibi ilk dönemde öne çıkan sektörlerle sınırlı olmadığını, tedarik zincirinin çok daha geniş bir yelpazesine sirayet ettiğini göstermektedir.

Bu noktada altı çizilmesi gereken husus şudur: Doğu Türkistan meselesi, ABD'nin Çin'e yönelik stratejik rekabet araçları setinin (tarife politikaları, ihracat kontrolleri, teknoloji ambargoları, yaptırımlar) insan hakları temelli bir bileşenini oluşturmaktadır; bu bağlamda mesele hem gerçek ve belgelenmiş bir insan hakları krizi olmakla birlikte, hem de büyük güç rekabetinin enstrümanlarından biri hâline gelmiş bulunmaktadır. Bu ikili doğaya raporun VIII. bölümünde ayrıca dönülecektir.

III. SOSYO-KÜLTÜREL YAPI VE DEMOGRAFİK DÖNÜŞÜM

III.I. Nüfus Mühendisliği: Han Göçü ve Demografik Dengelerin Değişimi

Çin'in 2020 tarihli yedinci ulusal nüfus sayımı verileri, Doğu Türkistan'daki demografik dönüşümün boyutunu somut biçimde ortaya koymaktadır. Buna göre bölgenin toplam nüfusu 25,85 milyona ulaşmış; bunun 10,92 milyonu (yüzde 42,24) Han Çinlisi, 14,93 milyonu (yüzde 57,76) ise Uygur başta olmak üzere çeşitli etnik azınlıklardan oluşmaktadır (Çin Halk Cumhuriyeti Toronto Başkonsolosluğu, 2021). Asıl dikkat çekici olan ise on yıllık değişim hızındaki asimetridir: 2010-2020 döneminde Han nüfusu yüzde 25 artarken, bu artışın 1,948 milyonluk kısmı doğrudan diğer illerden gerçekleştirilen göçten kaynaklanmıştır; buna karşılık Uygur nüfusu aynı dönemde yalnızca yüzde 16,2 artabilmıştır (South China Morning Post, 2021).

Bu veriler, Pekin'in resmî söyleminde "sınır bölgelerinin kalkınmasına destek" olarak sunulan nüfus politikalarının aslında sistematik bir demografik mühendislik boyutu taşıdığını göstermektedir. Uygur nüfusu ağırlıklı olarak bölgenin güneyinde, Kaşgar, Hoten, Aksu ve Kızılsu Kırgız Özerk Prefektörlüğü'nde yoğunlaşmış durumdadır ve bu dört prefektörlükte Uygurlar nüfusun yüzde 83,74'ünü oluşturmaktadır (Çin Halk Cumhuriyeti Toronto Başkonsolosluğu, 2021). Bu tablo, kuzeydeki (Junggar havzası çevresi) sanayi ve enerji merkezlerinin Han nüfusuna, güneydeki tarım bölgelerinin ise nispeten Uygur nüfusuna bırakılmış olduğu bir mekânsal ayrışmaya işaret etmektedir.

III.II. Kültürel ve Dinî Asimilasyon

Sosyo-kültürel yapıdaki dönüşüm yalnızca demografik oranlarla sınırlı kalmamaktadır; 2025-2026 dönemine ilişkin uluslararası raporlar, bölgedeki baskı politikalarının biçim değiştirerek, kültürel asimilasyonun genişletilmesi, zorla çalıştırma ve ekonomik kontrol mekanizmalarının derinleştirilmesi, gözetim ve toplumsal kontrol sistemlerinin güçlendirilmesi eksenlerinde sürdüğünü ortaya koymaktadır (Uygurhaber, 2026a). Bu çerçevede, yüzyıllık camilerin yıkılması, geleneksel Uygur mimarisinin hedef alınması ve dinî uygulamaların sıkı devlet denetimine tabi tutulması gibi somut vakalar, meselenin yalnızca güvenlik odaklı değil, kimlik ve hafıza silme boyutlu bir politika olduğunu göstermektedir (Doğu Türkistan Haber ve Araştırma Merkezi, 2026).

Velhasıl, Doğu Türkistan'daki sosyo-kültürel dönüşüm; dil, din, mimari, aile yapısı ve toplumsal hafızanın eş zamanlı olarak devlet eliyle yeniden şekillendirildiği çok katmanlı bir sürece işaret etmektedir. Bu sürecin ekonomik ve emek boyutuna raporun VI. bölümünde ayrıca ve ayrıntılı biçimde değinilecektir.

III.III. Eğitim ve Dil Politikaları Üzerinden Kuşaklararası Etki

Sosyo-kültürel dönüşümün belki de en kalıcı boyutunu, eğitim sistemi üzerinden yürütülen dil politikaları oluşturmaktadır. 2017 sonrasında yaygınlaştırılan "ikinci dil eğitimi" uygulamaları çerçevesinde, Uygurca eğitim veren okulların sayısı hızla azaltılmış; Mandarin Çincesi okul öncesi eğitimden itibaren zorunlu öğretim dili hâline getirilmiştir (Uygurhaber, 2026b). Bu politika kısa vadede istihdam ve sosyal hareketlilik

gerekçesiyle meşrulaştırılsa da, orta ve uzun vadede Uygur dilinin kuşaklararası aktarımını zayıflatan yapısal bir etki doğurmaktadır. Bu durum, kültürel çeşitlilik ve dil haklarına ilişkin uluslararası çerçevelerde tanımlanan "dilsel asimilasyon" kategorisine denk düşmekte; bölgedeki kimlik mühendisliğinin yalnızca fiziksel değil, bilişsel ve kuşaklararası bir boyutu da bulunduğunu göstermektedir.

IV. ENERJİ VE YERALTI KAYNAKLARI ZENGİNLİĞİ

Doğu Türkistan'ın jeostratejik ağırlığını asıl belirleyen unsurlardan biri kuşkusuz yeraltı zenginliğidir. Bölge; kömür, petrol, doğalgaz, nadir toprak elementleri ve kritik minerallerin yanı sıra, Çin'in en kıt kaynaklarından biri olan tatlı su bakımından da stratejik bir rezerv havzasını teşkil etmektedir. Pekin yönetimi bizzat bölgeyi "ulusal enerji strateji üssü" olarak tanımlamaktadır (PowerMag, 2016).

IV.I. Kömür: Yerin Altındaki İkinci Bir Basra Körfezi

Doğu Türkistan'ın kömür rezervleri, dünya ölçeğinde dahi istisnai bir büyüklüğe sahiptir. Çin Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu'nun (NDRC) tahminlerine göre bölgenin toplam kömür rezervi 2,2 trilyon tona ulaşmakta olup, bu rakamın yalnızca yüzde 15'inin dahi ekonomik olarak çıkarılabilir olması Çin'in termik kömür talebini yüz yılı aşkın bir süre karşılamaya yetecek düzeydedir (China SignPost, 2012). Bölgede 10 milyar tonun üzerinde rezerve sahip 24 ayrı kömür havzası bulunmakta; bunlardan Doğu Junggar havzası tek başına 390 milyar ton, Turfan-Hami havzası ise 500 milyar tonun üzerinde tahmini rezerve sahiptir (Wikipedia, t.y.b; PowerMag, 2016).

South China Morning Post'un 2026 tarihli saha araştırması, Zhundong Ulusal Ekonomik ve Teknolojik Kalkınma Bölgesi'nde, Gobi Çölü'nün ortasında yükselen devasa termik santraller, açık ocak madenler ve petrokimya tesisleriyle, Çin'in Orta Doğu petrolüne alternatif bir enerji üssü inşa ettiğini; bu bölgenin kömür rezervlerinin ağırlık bakımından Basra Körfezi'nin petrol zenginliğini dahi gölgede bıraktığını ortaya koymaktadır (South China Morning Post, 2026). Bu gelişme, Çin'in İran-İsrail gerginliği gibi Orta Doğu kaynaklı arz şoklarına karşı geliştirdiği dayanıklılık stratejisinin somut bir yansımasıdır (The Star, 2026).

Bu stratejinin güncel bir uzantısı, bölgede hızla yaygınlaşan kömürden gaz (coal-to-gas) dönüşüm projeleridir. İli Kazak Özerk Prefektörlüğü'ndeki iki kömür-gaz tesisi, yıllık 3,3 milyar metreküp sentetik doğalgaz üretim kapasitesiyle Batı-Doğu Gaz Boru Hattı üzerinden Zhejiang ve Shandong gibi doğu eyaletlerine gaz satmaktadır; Nisan 2026 itibarıyla Zhundong bölgesinde yıllık 2 milyar metreküp kapasiteli yeni bir kömür-gaz tesisinin inşası da hızla ilerlemektedir (Seetao, 2026). Bu yatırım dalgası, Doğu Türkistan'ın yalnızca ham kömür ihraç eden değil, katma değerli enerji dönüşüm ürünleri üreten bir bölgeye evrildiğini göstermektedir.

IV.II. Petrol ve Doğalgaz: Çin'in Dördüncü Büyük Rezervi

Doğu Türkistan'ın hidrokarbon zenginliği de aynı ölçüde dikkat çekicidir. Bölgenin toplam petrol rezervi 23,4 milyar ton, doğalgaz kaynağı ise yaklaşık 13 trilyon metreküp olarak hesaplanmakta; bu rakam Çin'in toplam kara içi (onshore) doğalgaz kaynaklarının yüzde 23,3'üne tekabül etmektedir (PowerMag, 2016). Tarım, Junggar ve Turfan-Hami havzaları tek başına 20,9 milyar ton petrol ve 10,9 trilyon metreküp gaz barındırmakta olup, bu da Çin'in toplam kara içi petrol ve gaz kaynaklarının sırasıyla yüzde 25,5 ve yüzde 27,9'unu oluşturmaktadır (PowerMag, 2016).

Jeologlar tarafından Çin'in petrol ve gaz arama potansiyeli en yüksek eyaleti olarak değerlendirilen bölge, 2024 yılında 66,64 milyon ton petrol-gaz eşdeğeri üretimle dört yıl üst üste Çin'in en büyük üreticisi konumunu korumuştur (Tianshannet, 2025). Bu eğilim 2025 yılında da sürmüştür; resmî istatistik verilerine göre bölgenin yıllık ham petrol üretimi 33,66 milyon tona ulaşarak tarihî bir rekor kırmış ve bir önceki yılın (32,96 milyon ton) üzerine çıkmıştır (CEIC Data, 2026). Aynı dönemde bölgenin toplam birincil enerji üretimi 510 milyon ton standart kömür eşdeğerine ulaşmış; bu da Çin'in ülke genelindeki toplam birincil enerji üretiminin yaklaşık yüzde 10'unu tek başına karşıladığı anlamına gelmektedir (Çin Devlet Konseyi Enformasyon Ofisi, 2026).

IV.III. Nadir Toprak Elementleri ve Kritik Mineraller

Çin'in küresel ölçekte nadir toprak elementleri (NTE) alanındaki tekeli konumu, ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu'nun (USGS) Şubat 2026 raporuna göre 44 milyon ton rezervle dünya birincisi olması ve rafinaj kapasitesinin yaklaşık yüzde 87-90'ını elinde bulundurması bakımından malumdur (USGS, 2026; CEPA, 2026). Ağır NTE üretiminin büyük kısmı güneydeki Jiangxi ve kuzeydeki İç Moğolistan'daki Bayan Obo yatağında yoğunlaşmış olmakla birlikte, Doğu Türkistan da özellikle Altay bölgesindeki berilyum ve nadir metal yataklarıyla bu stratejik mineral haritasının içinde yer almaktadır; Çin bilimsel literatüründe Altay-Xinjiang bölgesi, berilyum madenciliği açısından hâlâ arama potansiyeli taşıyan kritik bir bölge olarak tanımlanmaktadır (Engineering, 2019).

Çin'in 2025 yılı Nisan ayında başlattığı ve Ekim 2025'te genişlettiği NTE ihracat kısıtlamaları, özellikle samaryum, gadolinyum, terbiyum, disprosyum, lütesyum, skandiyum ve itriyum türevlerini kapsayacak biçimde derinleşmiştir (China Briefing, 2025). Ocak 2026'da güncellenen İhracat Lisanslama Kataloğu'na samaryum, gadolinyum ve lütesyum bileşiklerinin de eklenmesiyle birlikte, Çin Ticaret Bakanlığı (MOFCOM) Haziran 2026'da 10 ABD şirketini, Temmuz 2026'da ise 14 Avrupa Birliği şirketini yeni ihracat kısıtlamaları kapsamına almıştır (Certivo, 2026; Morgan Lewis, 2026). Ekim 2025'te getirilen ve yabancı şirketlerin Çin menşeli nadir toprak içeren ürünlerini de kapsayan sınıraşırı (extraterritorial) uygulama hükümlerinin yürürlüğü, diplomatik müzakereler sonucunda 10 Kasım 2026'ya ertelenmiş olsa da, temel lisanslama altyapısı aktif biçimde yürürlükte kalmaya devam etmektedir (Mining Technology, 2026). Uluslararası Enerji Ajansı, bu kısıtlamaların tam uygulanması hâlinde küresel ölçekte yaklaşık 6,5 trilyon dolarlık aşağı akış üretiminin risk altına girebileceğini öngörmektedir (IEA, 2026). Doğu Türkistan'ın stratejik mineral potansiyeli, Çin'in bu tekeli konumunu güçlendirecek ilave bir rezerv havzası olarak öne çıkmaktadır.

IV.IV. Su Kaynakları: "Asya'nın Üçüncü Kutbu"nun Batı Kanadı

Doğu Türkistan'ın su kaynakları, bölgenin çölsü iklimi nedeniyle görece az bilinen fakat stratejik önemi giderek artan bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Bölgenin en büyük iç havza akarsuyu olan Tarım Nehri, esasen Tanrı Dağları ve Kunlun Dağları'ndaki buzullardan beslenmekte olup, bu havza (Amu Derya, Sir Derya ve Indus havzalarıyla birlikte) jeologların "Üçüncü Kutup" (Third Pole) olarak adlandırdığı, dünyanın

kutup bölgeleri dışındaki en büyük tatlı su rezervine sahip sistemin bir parçasını teşkil etmektedir (SpecialEurasia, 2025; Atmos Lab, t.y.). Akademik çalışmalar, Tarım havzasındaki akışın yaklaşık yüzde 42'sinin doğrudan kar ve buzul erimesinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır; bu oran, monsun rejimine bağlı Ganj ve Brahmaputra gibi havzalardaki yüzde 16-22'lik oranın çok üzerindedir (ResearchGate, 2019).

Bu veriler ışığında iki temel çıkarım yapılabilir. Birincisi, iklim değişikliğinin hızlandığı buzul erimesi kısa vadede Tarım havzasındaki su akışını artırsa da, önümüzdeki on-yirmi yıl içinde kalıcı bir düşüş sürecine girecek olması bölgenin uzun vadeli tarımsal ve sınai su güvenliğini tehdit etmektedir (Kafkassam, 2026). İkincisi ise, tıpkı Tibet Platosu'nun Çin için nasıl stratejik bir "su kulesi" işlevi görüyorsa (SpecialEurasia, 2025; The Diplomat, 2019), Doğu Türkistan'ın da benzer bir sınıraşan su potansiyeli barındırdığı ve bu potansiyelin Orta Asya'daki Türk cumhuriyetleriyle olası bir hidropolitik rekabetin de tohumlarını taşıdığıdır.

IV.V. Yeşil Dönüşüm ve Yeni Enerji Yatırımları

Doğu Türkistan'ın enerji profili, yalnızca fosil yakıt zenginliğiyle sınırlı değildir; bölge aynı zamanda Çin'in yenilenebilir enerji dönüşümünde de kilit bir rol üstlenmektedir. Resmî verilere göre bölgenin kurulu yeni enerji (rüzgâr ve güneş) kapasitesi 170 gigavatı aşmış durumdadır; 2024 yılında bölgeden diğer 22 il ve özerk bölgeye ihraç edilen elektrik miktarı 850 milyar kilovatsaati geçerek Fransa'nın toplam yıllık elektrik tüketiminin üzerine çıkmıştır (Çin Devlet Konseyi Enformasyon Ofisi, 2026; CBS42 / EIN Presswire, 2025). Bölgeden Chongqing'e her yıl aktarılan 36 milyar kilovatsaatlik elektriğin yaklaşık yarısı yenilenebilir kaynaklardan sağlanmakta olup, bu da yıllık yaklaşık 6 milyon ton kömür tüketimine denk gelen bir tasarruf sağlamaktadır (CBS42 / EIN Presswire, 2025).

Bu tablo, Doğu Türkistan'ın Pekin açısından yalnızca bir fosil yakıt deposu değil, aynı zamanda ülkenin karbon nötrlük hedeflerine ulaşmasında da vazgeçilmez bir yeşil enerji üssü hâline geldiğini göstermektedir. Bununla birlikte, bölgenin hâlâ ağır sanayi ve kömüre dayalı yapısı bu dönüşümün yapısal sınırlarını da ortaya koymaktadır; entegre şebeke yönetimi, ileri imalat kapasitesi ve nitelikli dijital iş gücü alanlarındaki eksiklikler, Doğu Türkistan'ın küresel bir yeşil enerji merkezi olma iddiasının önündeki başlıca engeller olarak değerlendirilmektedir. Bu ikili yapı, yani hem fosil hem yeşil enerjide eş zamanlı bir stratejik ağırlık merkezi olma durumu, bölgenin Çin'in enerji güvenliği mimarisindeki önemini daha da pekiştirmektedir.

V. ÇİN'İN TÜRK DÜNYASINDAN GEÇEN ENERJİ İTHALAT GÜZERĞÂHI: DOĞU TÜRKİSTAN'IN GEÇİŞ NOKTASI ROLÜ

Doğu Türkistan'ın stratejik önemini, salt kendi yeraltı zenginliğinin ötesine taşıyan bir diğer boyut, bölgenin Çin'in Orta Asya'daki Türk cumhuriyetlerinden (Kazakistan ve Türkmenistan başta olmak üzere) ithal ettiği petrol ve doğalgazın Çin anakarasına giriş kapısı olmasıdır. Doğu Türkistan üzerinden geçen bu boru hattı ağı, Çin'in enerji güvenliği stratejisinde "Malakka İkilemi" olarak bilinen, yani deniz yoluyla taşınan petrolün Malakka Boğazı'ndaki olası bir abluka veya çatışma durumunda kesintiye uğrama riskine karşı kara üzerinden alternatif ve güvenli bir arz hattı işlevi görmektedir (China Petroleum, 2026).

V.I. Kazakistan-Çin Petrol Boru Hattı

2003 yılında inşasına başlanan ve 2006'da tam kapasiteyle işletmeye alınan Kazakistan-Çin Petrol Boru Hattı, Çin'in Orta Asya'dan doğrudan petrol ithal ettiği ilk hat olma özelliğini taşımaktadır. Kazakistan'ın Hazar kıyısındaki Atyrau kentinden başlayıp Aktöbe, Kenkiyak, Kumkol ve Janaarka üzerinden geçerek Doğu Türkistan'daki Alaşankou sınır kapısına ulaşan hat, 2.228 kilometre uzunluğunda olup yıllık 20 milyon ton (günlük yaklaşık 400 bin varil) taşıma kapasitesine sahiptir (Wikipedia, t.y.c; AFPC, 2020). Hat, CNPC (China National Petroleum Corporation) ile KazMunayGas'ın ortak girişimiyle işletilmektedir.

V.II. Orta Asya-Çin Doğalgaz Boru Hattı

2009 yılında devreye giren ve Türkmenistan-Özbekistan-Kazakistan-Çin Doğalgaz Boru Hattı olarak da anılan bu hat sistemi, Türkmenistan-Özbekistan sınırındaki Gedaim'den başlayıp Özbekistan ve güney Kazakistan'ı kat ederek Doğu Türkistan'daki Horgos sınır kapısına ulaşmakta, buradan da Çin'in iç hattı olan Batı-Doğu Gaz Boru Hattı'na bağlanmaktadır (EIA, t.y.; Wikipedia, t.y.a). A, B ve C hatlarından oluşan sistemin toplam uzunluğu 1.833 kilometre olup, mevcut yıllık taşıma kapasitesi 55 milyar metreküptür; inşası süren D Hattı'nın tamamlanmasıyla bu kapasitenin 85 milyar metreküpe yükselmesi öngörülmektedir (Lowy Institute, 2023; Global Energy Monitor, 2026).

- Türkmenistan, yaklaşık 6,5 milyon nüfusuna karşın bugün Çin'in en büyük tek doğalgaz tedarikçisi konumundadır; bu bakımdan Rusya'nın önünde yer almaktadır (Lowy Institute, 2023).
- 2022 yılında Çin bu üç hat üzerinden Türkmenistan'dan 35 milyar metreküp gaz ithal etmiş; bunun karşılığı 10,3 milyar dolar olmuştur (Global Energy Monitor, 2026).
- Kazakistan ayrıca kendi doğalgaz üretim sahalarını bu hatta bağlayarak Çin'e ihracatını artırmayı planlamaktadır (EIA, t.y.).

Hat	Güzerğâh	Uzunluk	Kapasite
Kazakistan-Çin Petrol Boru Hattı	Atyrau → Alaşankou	2.228 km	20 milyon ton/yıl

Hat	Güzergâh	Uzunluk	Kapasite
Orta Asya-Çin Gaz Boru Hattı (A/B/C)	Türkmenistan-Özbekistan-Kazakistan → Horgos	1.833 km	55 milyar m ³ /yıl
D Hattı (inşa hâlinde)	Türkmenistan (Galkynyş) → Doğu Türkistan	İnşa hâlinde	+30 milyar m ³ /yıl (toplam ~85 milyar m ³)

Tablo 1. Doğu Türkistan üzerinden geçen başlıca petrol ve doğalgaz boru hatları. Kaynak: ELA (t.y.); Wikipedia, Kazakistan-Çina oil pipeline; Wikipedia, Central Asia-Çina gas pipeline; Lowy Institute (2023); Global Energy Monitor (2026); AFPC (2020) verilerinden TE.SPAM tarafından derlenmiştir.

Bu tablo bir bütün olarak değerlendirildiğinde ortaya çıkan sonuç şudur: Doğu Türkistan, yalnızca kendi yeraltı zenginliğiyle değil, aynı zamanda Türk dünyasının enerji zengini cumhuriyetlerinden Çin anakarasına akan hidrokarbon trafiğinin fiziksel geçiş noktası olması bakımından da Pekin'in enerji güvenliği mimarisinin vazgeçilmez bir kavşağı konumundadır. Bu güzergâhın herhangi bir nedenle istikrarsızlaşması, ister iç güvenlik sorunları ister uluslararası bir kriz neticesinde olsun, Çin'in yalnızca kendi enerji üretimini değil, Orta Asya'dan gelen ithalat akışını da doğrudan tehdit edecektir; bu husus, raporun VII. bölümünde ele alınacak senaryo analizinin de temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır.

VI. DOĞU TÜRKİSTAN'DA KARARTMA VE ZULÜM

VI.I. Birleşmiş Milletler'in Tespitleri

Doğu Türkistan'daki insan hakları durumu artık yalnızca diaspora örgütlerinin ya da Batılı hükümetlerin iddiası olmaktan çıkmış, Birleşmiş Milletler'in kurumsal tespitleriyle de teyit edilir hâle gelmiştir. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin (OHCHR) 31 Ağustos 2022'de yayımladığı ve uzun süre gecikmeli olarak kamuoyuna açıklanan değerlendirme raporu, bölgedeki "keyfi ve ayrımcı gözetli uygulamalarının boyutunun, insanlığa karşı suç kapsamında uluslararası suç teşkil edebileceği" sonucuna varmıştır (OHCHR, 2022). Rapor ayrıca; işkence veya kötü muamele, zorla tıbbi müdahale, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (invaziv jinekolojik muayeneler dâhil) ile aile planlaması ve doğum kontrolünün zorla dayatılmasına ilişkin inandırıcı iddiaları da belgelemiştir (OHCHR, 2022).

BM sürecinin daha yakın tarihli bir halkası ise Ocak 2026'da BM özel raportörlerinin yayımladığı ortak açıklamadır; bu açıklamada, Uygur, Kazak ve Kırgız azınlıkları ile Tibetlileri kapsayan "kalıcı bir devlet güdümlü zorla çalıştırma örüntüsü"nün varlığına dikkat çekilmiş, bazı vakalarda zorlayıcı unsurların "insanlığa karşı suç teşkil edecek düzeyde zorla nakil ve/veya kölelik" boyutuna ulaşabileceği vurgulanmıştır (OHCHR, 2026). Aynı açıklamada, sözde "yoksullukla mücadele kapsamında işgücü transferi" programının, aslında Uygur, diğer azınlık ve Tibetli toplulukların kültürel kimliklerini "zorla yeniden mühendislemeye" yönelik bir devlet politikası olduğu ifade edilmiştir (OHCHR, 2026).

VI.II. Zorla Çalıştırma ve Ekonomik Kontrol

Mayıs 2025'te yayımlanan ortak bir sivil toplum araştırması, Çin'in işgücü transfer sisteminin önceden bilinenden çok daha yaygın olduğunu; bazı Uygur işçilerin doğdukları bölgeden 2.000 milin (yaklaşık 3.200 kilometrenin) üzerinde uzağa nakledildiğini ortaya koymuştur (Global Centre for the Responsibility to Protect, 2026). Bu uygulama resmî Çin belgelerinde "Şincan Yardımı" (Xinjiang Aid) adı altında pazarlanmakta; bölgesel yönetmelikler, "yoksullukla mücadele" programına katılımı reddetmenin "üç kötülük" (terörizm, ayrılıkçılık ve dinî aşırılıkçılık) kapsamında değerlendirilerek gözetli veya hapis cezasıyla sonuçlanabileceğini öngörmektedir (UHRP, 2024).

Bu zorla çalıştırma örüntüsünün ABD'deki denetim boyutu da giderek somutlaşmaktadır. ABD Gümrük ve Sınır Koruma İdaresi'nin (CBP) verilerine göre, UFLPA'nın yürürlüğe girdiği 2022'den bugüne yaklaşık 4 milyar dolar değerinde sevkiyat zorla çalıştırma şüphesiyle alıkonulmuş; aylık ortalama alıkoyma sayısı yaklaşık 900 sevkiyat civarında istikrarlı seyretmiştir (Kelley Drye, 2026; CBP, 2026). Dikkat çekici biçimde, alıkonulan sevkiyatların önemli bir kısmı doğrudan Çin'den değil, Malezya, Vietnam, Tayland, Hindistan, Meksika, Laos, Etiyopya ve Endonezya gibi üçüncü ülkeler üzerinden yeniden ihraç edilen mallardan oluşmakta; bu durum, Doğu Türkistan menşeli zorla çalıştırma ürünlerinin küresel tedarik zincirlerine ne denli derinlemesine nüfuz ettiğini göstermektedir (Kelley Drye, 2026).

VI.III. Gözetim, Kültürel Yıkım ve Sınırötesi Baskı

Bölgedeki baskı mekanizması fiziksel gözaltının ötesinde kapsamlı bir dijital gözetim mimarisiyle de desteklenmektedir; tüm Uygurların biyometrik verileri (DNA örnekleri, kan örnekleri, parmak izleri ve iris taramaları) rızaları alınmaksızın toplanmış durumdadır (UHRP, 2024). Bunun yanı sıra, yüzyıllık camilerin yıkılması ve geleneksel mimari dokunun tahrip edilmesi gibi somut kültürel yıkım vakaları da 2025-2026 döneminde raporlanmaya devam etmektedir (Doğu Türkistan Haber ve Araştırma Merkezi, 2026).

Nihayet, Çin'in baskı politikası ulusal sınırları da aşmaktadır. Pekin, yurt dışına kaçan Uygurları aile üyeleri üzerinden kurulan baskı, iade talepleri ve gayriresmî geri gönderme kanalları yoluyla takip etmekte; BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) üçüncü ülkelerden Çin'e yönelik çok sayıda zorla geri gönderme (refoulement) vakasını belgelemiştir (Human Rights Experts, 2026). Bu sınırötesi baskı olgusunun somut bir örneği, Almanya'da ikamet eden fakat çeşitli gerekçelerle Çin'e sınır dışı edilen Uygur Türkü Arafat Adil'in vakasıdır; Türk vatandaşlığına da sahip olan Adil, 23 Temmuz 2026'da Pekin Havalimanı üzerinden İstanbul'a getirilebilmiştir (Doğu Türkistan Bülteni, 2026c). Bu vaka, Çin vatandaşlığı taşımayan, hatta üçüncü bir ülkede ikamet eden Uygur kökenli bireylerin dahi sınırötesi baskı mekanizmalarından azade olamadığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu olguya, raporun IX. ve X. bölümlerinde Türkiye ve Orta Asya Türk cumhuriyetleri bağlamında ayrıca dönülecektir.

VII. DOĞU TÜRKİSTAN'I KAYBEDEN BİR ÇİN: KURGUSAL BİR STRATEJİK MALİYET SENARYOSU

VII.I. Enerji Güvenliğinde Telafisi Güç Bir Gedik

Doğu Türkistan'ın herhangi bir senaryoda Çin idaresinden çıkması durumunda, Pekin'in kaybedeceği ilk ve en somut varlık, yukarıda ayrıntılı biçimde ortaya konan enerji rezervleridir. Çin'in kara içi doğalgaz kaynaklarının yaklaşık dörtte biri, petrol kaynaklarının da benzer bir oranı, tek bir bölgede toplanmış durumdadır (PowerMag, 2016); üstelik bölge dört yıldır kesintisiz olarak Çin'in en yüksek petrol-gaz üretimini gerçekleştiren idari birimdir (Tianshannet, 2025). Buna ilaveten, 2,2 trilyon tonluk kömür rezervinin, yani Çin'in Orta Doğu petrolüne alternatif olarak konumlandığı stratejik kömür-kimya sanayisinin, kaybı ülkenin enerji arz çeşitlendirme stratejisinde onarılması yıllar alacak bir boşluk doğuracaktır (China SignPost, 2012; South China Morning Post, 2026).

VII.II. Kuşak ve Yol Girişimi'nin Kara Bağlantısının Kopması

İkinci ve belki de daha dolaylı fakat en az ilki kadar ağır bir maliyet, Kuşak ve Yol Girişimi'nin kuzey kara koridorunun fiilen işlevsiz kalmasıdır. Doğu Türkistan olmaksızın, Çin'in Orta Asya, Rusya ve Avrupa'ya uzanan demiryolu ve kara yolu bağlantıları (Çin-Avrupa Demiryolu Ekspresi, Horgos ve Alaşankou kara limanları) coğrafi olarak kopacak; Pekin'in on yıllardır inşa ettiği "yeni İpek Yolu" vizyonunun kara ayağı devre dışı kalacaktır (CGTN, 2022; Grokipedia, 2026). Bu durumda Çin, Avrupa ve Orta Asya pazarlarına erişim için büyük ölçüde deniz yoluna, dolayısıyla ABD deniz gücünün baskın olduğu güzergâhlara, bağımlı hâle gelecektir.

VII.III. "Malakka İkilemi"nin Derinleşmesi

Üçüncü olarak, V. bölümde ele alınan Kazakistan ve Türkmenistan kaynaklı petrol-gaz ithalat hatlarının Doğu Türkistan üzerinden geçtiği hatırlanacak olursa, bu bölgenin kaybı Çin'i kara üzerinden gelen alternatif enerji arzından da mahrum bırakacaktır. Bu durumda Çin'in enerji ithalatı büyük ölçüde deniz yoluna, dolayısıyla Malakka Boğazı'na daha da yoğun bir biçimde bağımlı hâle gelecektir; bu boğaz, ABD'nin müttefik ağı (Singapur, Hindistan) sayesinde barış zamanında dahi Pekin açısından bir güvenlik açığı olarak değerlendirilmektedir. Böylelikle, hâlihazırda "ikilem" olarak tanımlanan bu kırılganlık, kelimenin tam anlamıyla stratejik bir tuzağa dönüşecektir.

VII.IV. Güvenlik Tamponunun ve Nükleer-Askerî Altyapısının Kaybı

Doğu Türkistan, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun Batı Tiyatro Komutanlığı'nın sorumluluk sahasında yer almakta; Hindistan sınırındaki Ladakh hattından Orta Asya'ya uzanan geniş bir savunma derinliğini oluşturmaktadır. Bölgenin kaybı yalnızca ekonomik değil, doğrudan askerî bir stratejik gerileme anlamına gelecek; Çin'in batı sınır güvenliği mimarisi köklü biçimde yeniden kurgulanmak zorunda kalacaktır.

VII.V. Emsal Etkisi: Tibet ve İç Moğolistan'a Sıçrama Riski

Dördüncü ve belki de Pekin açısından en derin kaygı kaynağı olan husus, böylesi bir kaybın yaratacağı emsal etkisidir. Çin'in çok uluslu-tek parti yapısı, Tibet ve İç Moğolistan gibi diğer özerk bölgelerde de benzer ayrılıkçı taleplerin canlanmasından ciddi biçimde çekinmektedir; nitekim bizzat Xi Jinping'in 2014 tarihli bölge ziyaretinde "dinî aşırılığın Sincan'daki etnik ayrılıkçılığın temel sebebi" olduğunu vurgulaması (Koç, 2025), Pekin'in bu meseleyi rejimin bekası meselesiyle doğrudan ilişkilendirdiğinin açık bir göstergesidir. Dolayısıyla Doğu Türkistan'ın kaybı, yalnızca coğrafi bir küçülme değil, Çin Komünist Partisi'nin toprak bütünlüğü söylemine dayalı meşruiyet zemininin de sarsılması anlamına gelecektir.

VII.VI. ABD ve Batı İçin Stratejik Kazanım

Son olarak, böylesi bir senaryonun en büyük kazananının ABD önderliğindeki Batı ittifakı olacağı açıktır: Çin'in enerji, lojistik ve askerî derinliğinin bu denli aşınması, Washington'ın Hint-Pasifik ve Orta Asya'daki manevra alanını genişletecek, Pekin'in küresel güç projeksiyon kapasitesini uzun soluklu biçimde zayıflatacaktır. İşte tam da bu nedenledir ki, aşağıdaki VIII. bölümde ele alınacağı üzere Doğu Türkistan meselesi ABD'nin Çin'e karşı stratejik rekabetinde kıymetli bir koz olarak değerlendirilmektedir; bu durum meselenin insan hakları temelli meşruiyetini azaltmasa da, konunun büyük güç satranç tahtasındaki enstrümantalize edilme boyutunu görünür kılmaktadır.

VIII. ABD'NİN DOĞU TÜRKİSTAN MESELESİNİ ÇİN'E KARŞI BİR KOZ OLARAK KULLANMASI

Yukarıdaki bölümlerde ortaya konan tablo ışığında, ABD'nin Doğu Türkistan meselesini yalnızca insani bir kaygıyla değil, aynı zamanda Çin'e karşı stratejik rekabetin bir enstrümanı olarak da ele aldığı açık biçimde görülmektedir. Bu tespit meselenin insan hakları temelindeki gerçekliğini asla gölgelemez; zira BM'nin bizzat tespit ettiği ihlaller (bkz. VI. Bölüm) bağımsız ve belgelenmiş bulgulardır. Ancak aynı zamanda Washington'ın bu belgelenmiş gerçekliği Çin'in ekonomik ve diplomatik itibarını aşındırmak için sistematik biçimde araçsallaştırdığı da bir o kadar açık bir olgudur.

VIII.I. Yasal ve Kurumsal Araçlar

ABD Kongresi 2020'de Uygur İnsan Hakları Politikası Yasası'nı, 2021'de ise Uygur Zorla Çalıştırmayı Önleme Yasası'nı (UFLPA) yürürlüğe koymuştur. UFLPA kapsamında, Doğu Türkistan'da tamamen veya kısmen üretilen tüm malların, aksi kanıtlanana dek, zorla çalıştırma ürünü sayılacağı "çürütülebilir karine" ilkesi getirilmiş; bu karine ABD gümrük idaresince (CBP) doğrudan uygulanmaktadır (CBP, t.y.). 2024 itibarıyla Varlık Listesi'nde 73 Çinli şirket bulunmakta iken, 31 Temmuz 2026'da yayımlanan ve tarihin en kapsamlı UFLPA genişlemesi olarak nitelendirilen kararla listeye 43 yeni kuruluş eklenmiş, toplam kayıtlı kuruluş sayısı 187'ye yükselmiştir (DHS, 2026; State Department, 2026). Bu genişlemenin Trump yönetimi döneminde gerçekleştirilen ilk UFLPA güncellemesi olması ve 15 Ocak 2025'ten bu yana yapılan ilk genişleme olması da ayrıca dikkat çekicidir (Kelley Drye, 2026). Atlantic Council gibi Washington merkezli düşünce kuruluşları da ABD yönetimine "ekonomik güç araçlarını" (economic statecraft) daha kararlı biçimde kullanmasını, UFLPA'nın uygulanmasının gevşetilmemesini önermektedir (Atlantic Council, 2025).

VIII.II. Çin'in Karşı Söylemi

Pekin yönetimi ise bu adımları tutarlı biçimde "tek taraflı ekonomik zorlama" ve "Çin'i kuşatma amaçlı siyasi manipülasyon" olarak nitelendirmektedir; nitekim Ağustos 2026'da yeni UFLPA yaptırımlarına ilişkin açıklamasında Çin Ticaret Bakanlığı bu adımların "tamamen dayanaksız" olduğunu ve "insan hakları" ile "zorla çalıştırma" bahanesiyle uygulanan tek taraflı yaptırımların "tipik bir ekonomik zorlama" teşkil ettiğini savunmuştur (Global Security, 2026). Benzer biçimde, Çin resmî makamları BM'nin 2022 tarihli değerlendirme raporunu da "Batılı karşıt güçlerin Çin'i kuşatma amaçlı beceriksiz performansı ve kötü niyeti" olarak reddetmiş; buna karşılık ABD ve bazı Batılı ülkelerin insan hakları sicilinin uluslararası toplum tarafından soruşturulması gerektiğini öne sürmüştür (Business and Human Rights Centre, t.y.).

VIII.III. İki Boyutlu Bir Gerçekliğin Dengeli Okunması

Bu noktada TESPAM'ın analitik değerlendirmesi şudur: Doğu Türkistan meselesinin ABD'nin Çin'e karşı stratejik rekabetinde bir koz işlevi görmesi, meselenin insani boyutunun gerçekliğini ortadan kaldırmamaktadır; zira BM raporları, bağımsız araştırmacılar ve Uygur diasporasının doğrudan tanıklıkları,

Washington'ın siyasi motivasyonundan bağımsız olarak bu ihlallerin varlığını teyit etmektedir. Bununla birlikte, meselenin büyük güç rekabetinin bir cephesine dönüşmüş olması, konunun uluslararası kamuoyunda bazen "jeopolitik bir araç" olarak algılanmasına, bu algının da paradoksal biçimde meselenin insani ağırlığını gölgelemesine yol açabilmektedir. İşte bu ikili doğa, aşağıdaki bölümde ele alınacağı üzere Türkiye'nin konuya yaklaşımını da doğrudan etkileyen bir denge arayışını zorunlu kılmaktadır.

VIII.IV. Karşılıklı Enstrümantalizasyon: Nadir Topraklar Cephesi

ABD'nin Doğu Türkistan meselesini bir koz olarak kullanmasına paralel biçimde, Çin de kendi elindeki kritik mineral tekeli karşısında bir koz olarak devreye sokmaktadır. Haziran 2026'da MOFCOM'un 10 ABD şirketini (MP Materials ve USA Rare Earth gibi nadir toprak madencilerini de içerecek biçimde) ihracat kısıtlamaları kapsamına alması, Temmuz 2026'da ise 14 AB şirketine yönelik benzer bir adım atması (Morgan Lewis, 2026; Tech Insider, 2026), Pekin'in UFLPA ve benzeri insan hakları temelli yaptırımlara karşı simetrik bir karşı-enstrümantalizasyon stratejisi izlediğini göstermektedir. Bu karşılıklı araçsallaştırma dinamiği, Doğu Türkistan meselesinin artık tek yönlü bir baskı aracı olmaktan çıkıp, iki büyük güç arasındaki çok katmanlı bir ekonomik güç mücadelesinin parçası hâline geldiğini ortaya koymaktadır. TESPAM'ın değerlendirmesine göre bu karşılıklı bağımlılık ve karşı-yaptırım sarmalı, önümüzdeki dönemde de Doğu Türkistan eksenli insan hakları söylemi ile kritik mineral tedarik güvenliği söyleminin iç içe geçmesine yol açacaktır.

IX. TÜRKİYE'NİN DOĞU TÜRKİSTAN HASSASİYETİ: İLİŞKİLERİ YIPRATAN AMA VAZGEÇİLEMEZ BİR DURUŞ

IX.I. Tarihsel ve Kimliksel Bağ

Türkiye'nin Doğu Türkistan meselesindeki hassasiyeti, 1949'da Komünist Çin işgalinden kaçan İsa Yusuf Alptekin ve Mehmet Emin Buğra önderliğindeki yaklaşık 2.000 kişilik grubun 1952'de Türkiye'ye kabul edilmesiyle kurumsal bir zemine oturmuş; bu tarihten itibaren Türkiye, Uygur diasporasının küresel ölçekteki en önemli seferberlik üssü hâline gelmiştir (KAPDEM, t.y.). Bu bağ, salt siyasi bir dayanışmadan öte, ortak Türk-İslam kimliğine dayalı derin bir mefkûre birlikteliğidir; nitekim Doğu Türkistan meselesi, Türkiye'nin milliyetçi ve muhafazakâr çevrelerinde Alparslan Türkeş döneminden bu yana kesintisiz biçimde gündemde tutulan bir dava olma özelliğini korumaktadır (Koç, 2025).

IX.II. Hassasiyetin Çin İlişkilerine Yansıması

Bu tarihsel-kimliksel bağ, Türkiye-Çin ilişkilerinde kronik bir gerilim kaynağı olmaya devam etmektedir. 2026 yılı, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin 1971'de tesis edilmesinin 55. yılına denk gelmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2026); bu sembolik yıl dönümü tarafların ekonomik ve ticari ilişkileri derinleştirme arzusunu güçlendirse de, Doğu Türkistan meselesi ikili ilişkilerin gölgesinde kalmaya devam etmektedir. 16 Temmuz 2026'da Pekin'de gerçekleşen Türkiye-Çin dışişleri bakan yardımcılar düzeyindeki siyasi istişarelerde, Çin tarafının açıklamasında dikkat çekici biçimde güvenlik boyutunun öne çıkarılması ve iki ülkenin "temel çıkarlarını ve önemli hassasiyetlerini karşılıklı olarak desteklemesi" gerektiğinin vurgulanması (Doğu Türkistan Bülteni, 2026a), Pekin'in Doğu Türkistan konusunu ikili ilişkilerin doğrudan bir koşulu hâline getirdiğinin göstergesidir. Bu "hassasiyetlerin karşılıklı desteklenmesi" söylemi, esasen Türkiye'nin Doğu Türkistan konusundaki tutumunu yumuşatması yönünde örtülü bir talebi de içermektedir.

Bu gerilim aynı zamanda somut vakalarla da kendini göstermektedir: Türkiye'de Çin menşeli sahte baz istasyonları aracılığıyla Uygurlar ve kamu görevlileri hakkında veri toplayan şahısların askerî ve siyasi casusluk suçlamasıyla tutuklanması (Uygurhaber, 2026a), Çin'in Türkiye'deki etki ağının (Birleşik Cephe faaliyetleri, ekonomik kaldıraçlar ve Doğu Türkistan'daki en büyük paramiliter kuruluş olan Şincan Üretim ve İnşa Birlikleri [XPCC] ile bağlantılı ticari girişimler yoluyla) sistematik biçimde genişletildiğini ortaya koyan araştırmalar (Uyghur Rights Monitor, 2026) bu gerilimin somut boyutlarını göstermektedir. Nitekim Şubat 2025'te Türkiye Ticaret Bakan Yardımcısı'nın da katılımıyla açılışı yapılan ve yüzde 70 hissesi Şincan Özerk Bölgesi Hükümeti destekli bir ortaklığa ait olan ticari girişim, bu iç içe geçmiş ekonomik-siyasi ağın somut bir örneğidir (Uyghur Rights Monitor, 2026).

IX.III. Baskının Artması ve Türkiye'nin İkilemi

Bu noktada altı çizilmesi gereken kritik bir paradoks vardır: Türkiye'nin Doğu Türkistan hassasiyeti Çin ile ilişkileri yıpratırken, aynı zamanda Çin'in de bu hassasiyete karşı Türkiye üzerindeki baskısını (hem

diplomatik hem de sınırötesi baskı mekanizmaları yoluyla) artırdığı görülmektedir. Çin'in Türkiye'deki İstanbul Başkonsolosluğu'nun yerel yönetimlerle kurduğu doğrudan temaslar, devlet güdümlü anlatıları Türkçe içerikle yayan yapılar (örneğin YDAM) ve Eylül 2025'te düzenlenen ve inkârcı içerikler üretilmesine yol açan Türk medya heyeti gezisi (Uyghur Rights Monitor, 2026), bu baskının somut tezahürleridir. Temmuz 2026'da yaşanan Arafat Adil vakası da bu tabloyu tamamlayan bir örnektir; Almanya'da ikamet eden, Türk vatandaşlığına da sahip olan bu Uygur Türkü'nün Çin'e sınır dışı edilmesi ve ancak Türk vatandaşlığı sayesinde İstanbul'a getirilebilmesi (Doğu Türkistan Bülteni, 2026c), Uygur diasporasının üçüncü ülkelerde dahi güvende olmadığını ve Türk vatandaşlığının bu bağlamda kritik bir koruma mekanizması işlevi görebildiğini göstermektedir. Ne var ki, tüm bu ekonomik ve diplomatik baskıya karşın, Türkiye'nin (kamu vicdanı, tarihsel sorumluluk ve Türk dünyasıyla dayanışma mefkûresi gözetildiğinde) Doğu Türkistan'daki zulmü tamamen görmezden gelmesi de gerçekçi değildir; nitekim Türkiye, meseleyi BM ve İslam İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası platformlarda gündemde tutmaya devam etmekte, Uygur Türklerinin kültürel ve dinî kimliğine saygı gösterilmesi çağrısını yinelemektedir (AVİM, 2021).

IX.IV. Dengeli Bir Politikanın Zorunluluğu

Bu çerçevede TESPAM'ın değerlendirmesi şudur: Türkiye'nin izlemesi gereken yol, ne Çin ile ekonomik ve stratejik ilişkileri hiçe sayan bir maksimalist tutum, ne de Doğu Türkistan'daki zulmü tümüyle görmezden gelen bir pragmatizmdir; bilakis, tarihî ve dinî sorumluluğunu uluslararası hukuk zemininde (BM, İslam İşbirliği Teşkilatı ve ikili diplomasi kanallarında) sürdürürken, Çin ile de yapıcı diyalogu kesmeyen, çok katmanlı ve dengeli bir denge politikası izlenmesi zorunludur. Doğu Türkistan'daki her türlü baskıya rağmen direnen Müslüman Türklere sahip çıkmak, Türkiye açısından yalnızca vicdani bir tercih değil, aynı zamanda Türk dünyasının tarihî lideri olma iddiasının da doğal bir gereğidir; ancak bu sahiplenme, Çin ile köprüleri tamamen yakan değil, sabırlı, sürdürülebilir ve çok boyutlu bir diplomasi zemininde yürütülmelidir.

X. BÖLGEDEKİ TÜRK DEVLETLERİNİN DOĞU TÜRKİSTAN RAHATSIZLIĞI VE SESSİZLİĞİ

X.I. Ekonomik Bağımlılığın Diplomatik Dili Esir Alması

Doğu Türkistan meselesi karşısında, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi Orta Asya'daki Türk cumhuriyetlerinin tutumu, Türkiye'nin nispeten sesli duruşuyla keskin bir tezat oluşturmaktadır. Bu ülkelerin büyük çoğunluğu, Çin ile Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında kurulan borçlanma, yatırım bağımlılığı ve ticari baskı ilişkileri nedeniyle Uygur meselesini bilinçli biçimde gündem dışı bırakmayı tercih etmektedir (Karar, 2026). Bu durum akademik ve gazetecilik çevrelerinde "Türk dünyasının sessizliği" olarak eleştirilmekte; Şanghay İşbirliği Örgütü'nün resmî söyleminde "terörle mücadele" ve "bölgesel güvenlik" çerçevesinde meşrulaştırılan yaklaşımın, aslında ekonomik bağımlılığın diplomatik söylemi doğrudan şekillendirdiği bir mekanizma olduğu ileri sürülmektedir (Karar, 2026).

X.II. Somut Vakalar: İade, Sınır Dışı Etme ve Baskı

Bu sessizliğin yalnızca söylemsel değil, uygulamaya dönük bir boyutu da mevcuttur. Kazakistan'ın etnik Kazak nüfusu, Doğu Türkistan'daki en büyük ikinci Türk topluluğunu oluşturmasına karşın, Kazakistan'ın Doğu Türkistan'dan kaçan etnik Kazaklara yönelik tutumu istikrarsız bir seyir izlemiştir. Almatı'daki bir mahkeme 2018'de kamplara ilişkin ilk elden tanıklık sunan Sairagul Sauytbay'ı Çin'e iade etmemiş, fakat kendisinin Kazakistan'da kalmasına da izin vermemiş; sonunda İsveç'e sığınma hakkı tanınmıştır (RFE/RL, 2019). Buna karşılık, 2011'de Kazakistan bir Uygur öğretmeni sınır dışı etmiş; bu adım Kazakistan'ın Çin ile birlikte Şanghay İşbirliği Örgütü üyesi olmasının yarattığı diplomatik baskıyla doğrudan ilişkilendirilmiştir (RFA, 2025).

Benzer biçimde, Uygur Haklarını İzleme Projesi'nin (UHRP) belgelediği üzere, Çin'in "sınırötesi baskı" kampanyası (taciz, sınır dışı etme, iade talepleri ya da gayriresmî "rendition" kanalları) Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan başta olmak üzere Orta Asya'daki Türk ve Müslüman toplulukları da doğrudan hedef almaktadır; UHRP Yönetici Direktörü Ömer Kanat'ın 2010'da Kırgızistan'a giriş yapmasının engellenmesi ve Kazakistan'da gözüaltına alınıp Türkiye'ye sınır dışı edilmesi, bu baskının kurumsal boyutunu somutlaştıran bir örnektir (UHRP, 2025).

X.III. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Sessizliği

Bu tablonun kurumsal düzeydeki en çarpıcı yansıması, Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkelerin resmî düzeydeki temkinli (bazı gözlemcilere göre "suskun") tutumudur. Dünya Uygur Kongresi ve çeşitli insan hakları örgütleri üye ülkelerin bu tutumunu doğrudan eleştirmekte; bu eleştirinin temel gerekçesini, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamındaki milyarlarca dolarlık yatırım ve ticaret ilişkilerinin "diplomatik dilleri esir aldığı" tezi oluşturmaktadır (Doğu Türkistan Bülteni, 2026b). Nitekim konuya dair 2026 tarihli bir değerlendirmede,

"Uygurların artık bir 'akraba topluluk' olmaktan çıkarılıp diplomatik bir risk unsuruna indirgendiği" ifade edilmektedir (Karar, 2026).

Bu bağlamda TESPAM'ın değerdendirmesi şudur: Orta Asya'daki Türk cumhuriyetlerinin ekonomik gerçekliği (Çin'in bölgedeki en büyük ticaret ortağı ve altyapı yatırımcısı konumu) göz ardı edilemez bir yapısal kısıttır; bununla birlikte, bu yapısal kısıt söz konusu ülkelerin uzun vadede kendi etnik akraba topluluklarının (Kazak, Kırgız) dahi Doğu Türkistan'da maruz kaldığı muameleye kayıtsız kalmasını meşrulaştırmamaktadır. Sessizliğin sürmesi yalnızca ahlaki bir kayıtsızlık değil, zaman içinde fiili bir ortaklığa dönüşme riski taşıyan bir tutumdur; bu da Türk dünyasının bütüncül bir jeopolitik özne olarak konumlanma iddiasını uzun vadede zayıflatan bir husustur.

XI. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu rapor boyunca ortaya konan bulgular, Doğu Türkistan meselesinin, bir kez daha vurgulamak gerekirse, tek boyutlu bir çerçeveye sığdırılamayacağını açıkça göstermektedir. Bölge; bir yandan kömür, petrol, doğalgaz, nadir toprak elementleri ve su kaynakları bakımından Çin'in vazgeçilmez bir stratejik rezerv havzası, öte yandan Kuşak ve Yol Girişimi'nin kara bağlantısının merkez üssü, bir başka açıdan da Orta Asya'dan gelen enerji ithalatının fiziksel geçiş noktasıdır; tüm bu unsurlar bir araya geldiğinde, Doğu Türkistan'ın Pekin açısından toprak bütünlüğünün ötesinde, doğrudan ulusal güvenlik ve ekonomik güvenliğin temel taşı hâline geldiği görülmektedir.

Diğer taraftan, bu stratejik ağırlık bölgedeki Türk-Müslüman nüfusa yönelik sistematik baskı, demografik mühendislik ve kültürel asimilasyon politikalarının gerekçesi olarak sunulmakta; BM'nin bizzat tespit ettiği bu ihlaller, uluslararası hukukun ihmal edemeyeceği bir insanlık meselesi teşkil etmektedir. Bununla eş zamanlı olarak, ABD'nin bu meseleyi Çin'e karşı stratejik rekabetinin bir enstrümanı hâline getirmesi, meselenin hem insani hem de jeopolitik boyutlarının iç içe geçtiği karmaşık bir tabloyu doğurmaktadır.

Bu karmaşık tablo, 2026 yılı itibarıyla yeni bir boyut daha kazanmıştır: Çin'in kendi elindeki nadir toprak ve kritik mineral tekeli ABD ve AB'ye karşı bir karşı-yaptırım aracına dönüştürmesi, Doğu Türkistan eksenli insan hakları söylemi ile küresel tedarik zinciri güvenliği söyleminin birbirine bağlandığı yeni bir büyük güç rekabeti cephesi açmıştır. Bu gelişme, raporun VIII. bölümünde ayrıntılı biçimde ele alınan karşılıklı enstrümantalizasyon dinamiğinin, önümüzdeki dönemde de derinleşerek süreceğine işaret etmektedir.

Türkiye açısından ise, tarihî ve kimliksel bağların gereği olan hassasiyet ile Çin ile sürdürülen stratejik-ticari ilişkilerin gerektirdiği pragmatizm arasında hassas bir denge kurma zorunluluğu devam etmektedir; bu denge, ne meseleyi tümüyle terk eden bir sessizliğe, ne de ilişkileri telafisi imkânsız biçimde yıpratacak bir maksimalizme müsaade etmeyen, sabırlı ve çok katmanlı bir diplomasi anlayışını gerektirmektedir. Bölgedeki diğer Türk devletlerinin ise, ekonomik bağımlılığın yarattığı yapısal kısıtlara karşın, uzun vadeli bir Türk dünyası dayanışması vizyonu geliştirmesi, hem ahlaki hem de stratejik bir zorunluluk olarak öne çıkmaktadır.

Netice itibarıyla, Doğu Türkistan meselesi; enerji jeopolitiği, büyük güç rekabeti, insan hakları hukuku ve Türk dünyası dayanışması gibi birbirinden farklı disiplinlerin kesiştiği, çok katmanlı bir jeostratejik dava olarak, önümüzdeki dönemde de Türkiye'nin dış politika gündeminin ve TESPAM'ın araştırma faaliyetlerinin merkezî konularından biri olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- American Foreign Policy Council. (2020). Kazakhstan-China oil pipeline [Policy brief]. China Global Security Initiative.
- Atlantic Council. (2025). Safeguarding Uyghur human rights: The US should leverage economic statecraft tools to end Uyghur forced labor. Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/safeguarding-uyghur-human-rights-the-us-should-leverage-economic-statecraft-tools-to-end-uyghur-forced-labor/>
- Atmos Lab (IIT Kharagpur). (t.y.). Third Pole cryosphere and hydrology. Atmos Lab. <https://www.atmoslabiitkgp.com/thirdpole>
- Avrasya İncelemeleri Merkezi. (2021). Uygur Türklerinin Türkiye-Çin ilişkilerine etkisi. AVİM. <https://avim.org.tr/tr/Yorum/UYGUR-TURKLERININ-TURKIYE-CIN-ILISKILERINE-ETKISI>
- Business & Human Rights Resource Centre. (t.y.). China: UN report finds it 'reasonable to conclude' forced labour present in Xinjiang. Business & Human Rights Resource Centre. <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/china-un-report-finds-it-reasonable-to-conclude-forced-labour-present-in-xinjiang/>
- Çakan, V. (2023). Tarihte ve bugün Doğu Türkistan meselesi. Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 7(Özel Sayı-1), 1–6. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3617692>
- CBS42 / EIN Presswire. (2025). Xinjiang's leap into new energy: From 'China's coal warehouse' to a green power hub. CBS42. <https://www.cbs42.com/business/press-releases/ein-presswire/827962163/>
- CEIC Data. (2026). Crude oil production: Xinjiang [Data set]. <https://www.ceicdata.com/en/china/energy-production-crude-oil/cn-crude-oil-production-xinjiang>
- Center for European Policy Analysis. (2026). Rare earths: Can we de-risk from China? CEPA. <https://cepa.org/article/rare-earths-can-we-de-risk-from-china/>
- Certivo. (2026). China rare earth export controls 2026: What new licensing rules mean for manufacturers. Certivo. <https://www.certivo.com/blog-details/china-rare-earth-export-controls-2026-what-new-licensing-rules-mean-for-manufacturers>
- China Briefing. (2025). China's rare earth elements: What businesses need to know. China Briefing. <https://www.china-briefing.com/news/chinas-rare-earth-elements-dominance-in-global-supply-chains/>
- China Daily. (2024). Xinjiang shines as trade gateway. China Daily. <https://www.pressreader.com/usa/china-daily-global-weekly/20240105/281724094382733>
- China Daily HK. (2025). Khorgos thrives as trade gateway. China Daily HK. <https://www.chinadailyhk.com/hk/article/620685>
- China Global Television Network. (2022). Xinjiang, a hub in Belt and Road cooperation. CGTN. <https://news.cgtn.com/news/2022-07-16/Xinjiang-a-hub-in-Belt-and-Road-cooperation-1bHN4QKUUgw/index.html>
- China SignPost. (2012). Xinjiang poised to become China's largest coal producer. China SignPost. <https://www.chinasignpost.com/2012/09/21/xinjiang-poised-to-become-chinas-largest-coal-producer-will-move-global-coal-natural-gas-and-crude-oil-markets/>
- Çin Devlet Konseyi Enformasyon Ofisi. (2026). Xinjiang to leverage energy resources to meet national goals. english.scio.gov.cn. http://english.scio.gov.cn/pressroom/2026-05/10/content_118491683.html
- Çin Halk Cumhuriyeti Toronto Başkonsolosluğu. (2021). Main data of Xinjiang Uygur Autonomous Region from the seventh national population census. https://toronto.china-consulate.gov.cn/eng/zxdt/202106/t20210616_8989367.htm

- Doğu Türkistan Bülteni. (2026a). Türkiye-Çin görüşmesinde güvenlik ve Doğu Türkistan mesajı. Doğu Türkistan Bülteni. <https://www.doguturkistanbulteni.net/turkiye-cin-guvenlik-isbirligi-dogu-turkistan-pekkin-gorusmesi/>
- Doğu Türkistan Bülteni. (2026b). Türk dünyasında utanç günü: Türkiye ve Kazakistan büyükelçileri Çin'in zulmünü alkışladı. Doğu Türkistan Bülteni. <https://www.doguturkistanbulteni.net/dogu-turkistan-uygur-soykirimi-cin-turkiye-kazakistan-ticaret-elci-skandali/>
- Doğu Türkistan Bülteni. (2026c). Arafat Adil Türkiye'ye döndü: Çin süreci sona erdi. Doğu Türkistan Bülteni. <https://www.doguturkistanbulteni.net/arafat-adil-turkiyeye-dondu-cin-sureci-sona-erdi/>
- Doğu Türkistan Haber ve Araştırma Merkezi. (2024). Doğu Türkistan'ın kısaca tarihi. Doğu Türkistan Haber ve Araştırma Merkezi. <https://www.doguturkistan.org/dogu-turkistanin-kisaca-tarihi-2/>
- Doğu Türkistan Haber ve Araştırma Merkezi. (2026). Güncel haberler ve raporlar. Doğu Türkistan Haber ve Araştırma Merkezi. <https://www.doguturkistan.org/>
- Chinese Academy of Engineering. (2019). Characteristics and exploitation of rare earth, rare metal and rare-scattered element minerals in China. Engineering, 5(3). <https://www.engineering.org.cn/sscae/EN/10.15302/J-SSCAE-2019.01.017>
- Global Centre for the Responsibility to Protect. (2026). China. Global Centre for the Responsibility to Protect. <https://www.globalr2p.org/countries/china/>
- Global Energy Monitor. (2026). Central Asia–China gas pipeline. Global Energy Monitor Wiki. https://www.gem.wiki/Central_Asia%E2%80%93China_Gas_Pipeline
- GlobalSecurity.org. (2026). China slams US UFLPA move against Chinese firms as economic coercion. GlobalSecurity.org. <https://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/china/2026/08/china-260801-globaltimes01.htm>
- Grokopedia. (2026). New Eurasian Land Bridge [AI-generated encyclopedia entry]. https://grokipedia.com/page/New_Eurasian_Land_Bridge
- Human Rights Experts. (2026). Uyghur ethnic persecution: A human rights crisis. Human Rights Experts. <https://thehuman-rights.com/uyghurs-china-systematic-detention-cultural-erasure/>
- International Energy Agency. (2026). Global critical minerals outlook 2026. <https://www.iea.org/reports/global-critical-minerals-outlook-2026>
- Kafkassam. (2026). Sirojiddin Tolibov: Orta Asya su çağının eşiğinde. Kafkassam. <https://kafkassam.com/sirojiddin-tolibov-orta-asya-su-caginin-esiginde.html>
- Kamu Politikası, Devlet Yönetimi ve Toplumsal Gelişim Merkezi. (t.y.). Türkiye-Çin ilişkilerinin gölgesinde Uyгур meselesi. KAPDEM. <https://www.kapdem.org/turkiyecin-iliskilerinin-golgesinde-uygur-meselesi>
- Karar. (2026). Türk dünyası Uyğur soykırımını neden görmüyor? Karar. <https://www.karar.com/gorusler/turk-dunyasi-uygur-soykirimini-neden-gormuyor-2049119>
- Kelley Drye. (2026). U.S. government announces largest expansion of the UFLPA Entity List in history. Kelley Drye. <https://www.kelleydrye.com/viewpoints/blogs/trade-and-manufacturing-monitor/u-s-government-announces-largest-expansion-of-the-uflpa-entity-list-in-history-continues-focus-on-forced-labor-trade-enforcement>
- Koç, M. A. (2025). Çin, Doğu Türkistan meselesi ve Uyğurlar I: İşin doğrusu ne? EkopolitikTR. <https://ekopolitik.org.tr/cin-dogu-turkistan-meselesi-ve-uygurlar-i-isin-dogrusu-ne-mehmet-akif-koc-ekopolitik/>
- Lowy Institute. (2023). Beijing digs in for the Central Asia-China gas pipeline. The Interpreter. <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/beijing-digs-central-asia-china-gas-pipeline>
- Mining Technology. (2026). China rare earth export pause nears expiry amid persistent supply concentration. Mining Technology. <https://www.mining-technology.com/news/china-rare-earth-export-pause-nears-expiry-amid-persistent-supply-concentration/>

- Morgan Lewis. (2026). Recent China export control actions signal active enforcement for rare earths and strategic minerals. Morgan Lewis. <https://www.morganlewis.com/pubs/2026/07/recent-china-export-control-actions-signal-active-enforcement-for-rare-earths-and-strategic-minerals>
- OBOReurope. (2020). One belt. OBOReurope. <https://www.oboreurope.com/en/beltandroad/one-belt/>
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2022). Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People's Republic of China. OHCHR. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/09/xinjiang-report-china-must-address-grave-human-rights-violations-and-world>
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2026). UN experts alarmed by reports of forced labour of Uyghur, Tibetan and other minorities across China. OHCHR. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2026/01/un-experts-alarmed-reports-forced-labour-uyghur-tibetan-and-other-minorities>
- Our China Story. (2026). China built 3 transnational crude oil pipelines and 4th is coming. Our China Story. <https://www.ourchinastory.com/en/16590/>
- PowerMag. (2016). The energy industry in Xinjiang, China: Potential, problems, and solutions. PowerMag. <https://www.powermag.com/energy-industry-xinjiang-china-potential-problems-solutions-web/>
- Radio Free Asia. (2025). Kazakhstan departs Uyghur teacher. Radio Free Asia. <https://www.rfa.org/english/news/uyghur/deportation-06022011174917.html>
- Radio Free Europe/Radio Liberty. (2019). Call to halt deportation of two ethnic Kazakhs to China. Radio Free Europe/Radio Liberty. <https://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/kazakh/kazakh-191209-rferl01.htm>
- Seetao. (2026). 17 billion! Xinjiang Zhundong coal to natural gas project accelerates progress. Seetao. <https://www.seetaoe.com/details/262462.html>
- Siyer Dergisi. (2024). Doğu Türkistan'ın bağımsızlık mücadele tarihinin dönüm noktaları: 1863, 1933, 1944. Siyer Dergisi. <https://www.siyerdersisi.com/dogu-turkistanin-bagimsizlik-mucadele-tarihinin-donum-noktalari-1863-1933-1944/>
- South China Morning Post. (2021). China census: Migration drives Han population growth in Xinjiang. South China Morning Post. <https://www.scmp.com/news/china/politics/article/3137252/china-census-migration-drives-han-population-growth-xinjiang>
- South China Morning Post. (2026). China is replacing Middle East oil with Xinjiang coal. What does it mean for the world? South China Morning Post. <https://www.scmp.com/news/china/science/article/3354050/china-replacing-middle-east-oil-xinjiang-coal-what-does-it-mean-world>
- SpecialEurasia. (2025). China and the 'Third Pole' water resources management. SpecialEurasia. <https://www.specialeurasia.com/2022/09/07/china-water-asia-pacific/>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2026). Türkiye – Çin Halk Cumhuriyeti siyasi ilişkileri. T.C. Dışişleri Bakanlığı. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri.tr.mfa>
- Tech Insider. (2026). China rare earth export controls 2026: Tech risk. Tech Insider. <https://tech-insider.org/china-rare-earth-export-controls-hardware-2026/>
- The Diplomat. (2019). The world's Third Pole is melting. The Diplomat. <https://thediplomat.com/2019/03/the-worlds-third-pole-is-melting/>
- The Star. (2026). China is replacing Middle East oil with Xinjiang coal. What does it mean for the world? The Star. <https://www.thestar.com.my/aseanplus/aseanplus-news/2026/05/23/china-is-replacing-middle-east-oil-with-xinjiang-coal-what-does-it-mean-for-the-world>
- Tianshannet. (2025). Xinjiang continues to lead the oil and gas production in China for four consecutive years. Tianshannet. <https://english.ts.cn/system/2025/02/24/036951331.shtml>
- U.S. Customs and Border Protection. (t.y.). Uyghur Forced Labor Prevention Act. <https://www.cbp.gov/trade/forced-labor/UFLPA>

- U.S. Customs and Border Protection. (2026). Uyghur Forced Labor Prevention Act enforcement statistics. <https://www.cbp.gov/newsroom/stats/trade/uyghur-forced-labor-prevention-act-enforcement-statistics>
- U.S. Department of Homeland Security. (2026). DHS announces the addition of 43 companies to the UFLPA Entity List. <https://www.dhs.gov/news/2026/07/31/dhs-announces-addition-43-companies-uflpa-entity-list>
- U.S. Department of State. (2026). Additions to the Uyghur Forced Labor Prevention Act Entity List. <https://www.state.gov/releases/office-of-the-spokesperson/2026/07/additions-to-the-uyghur-forced-labor-prevention-act-entity-list/>
- U.S. Energy Information Administration. (t.y.). Caspian countries are developing new oil and natural gas export capacity. <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=12931>
- U.S. Geological Survey. (2026). Mineral commodity summaries 2026: Rare earths. <https://pubs.usgs.gov/publication/mcs2026>
- Uygur Akademisi. (2024a). Doğu Türkistan'ın kısaca tarihi. Uygur Akademisi. <https://akademiye.org/tr/?p=2547>
- Uygurhaber. (2026a). Doğu Türkistan'da 2025-2026: Baskı politikalarında yeni dönem. Uygurhaber. <https://www.uygurhaber.com/dogu-turkistanda-2025-2026-baski-politikalarinda-yeni-donem/>
- Uygurhaber. (2026b). Ana sayfa – Doğu Türkistan gerçekleri. Uygurhaber. <https://www.uygurhaber.com/>
- Uyghur Human Rights Project. (2024). UHRP submits comprehensive report for UN consideration of China's human rights record. UHRP. <https://uhrp.org/submissions/uhrp-submits-comprehensive-report-for-un-consideration-of-chinas-human-rights-record/>
- Uyghur Human Rights Project. (2025). No space left to run: China's transnational repression of Uyghurs. UHRP. <https://uhrp.org/report/no-space-left-to-run-chinas-transnational-repression-of-uyghurs/>
- Uyghur Human Rights Project. (2026). UHRP welcomes largest-ever expansion of UFLPA Entity List. UHRP. <https://uhrp.org/statement/uhrp-welcomes-largest-ever-expansion-of-uflpa-entity-list/>
- Uyghur Rights Monitor. (2026). Çin'in Türkiye'deki etki altyapısı: Birleşik Cephe, ekonomik kaldıraç ve Uygur hakları. Uyghur Rights Monitor. <https://www.uyghurrightsmonitor.org/2026/07/09/cinin-turkiyedeki-etki-altyapisi-birlesik-cephe-ekonomik-kaldirac-ve-uygur-haklari/>
- Wikipedia. (t.y.a). Central Asia–China gas pipeline. In Wikipedia. Retrieved Ağustos 4, 2026, from https://en.wikipedia.org/wiki/Central_Asia%E2%80%93China_gas_pipeline
- Wikipedia. (t.y.b). East Junggar coalfield. In Wikipedia. Retrieved Ağustos 4, 2026, from https://en.wikipedia.org/wiki/East_Junggar_coalfield
- Wikipedia. (t.y.c). Kazakhstan–China oil pipeline. In Wikipedia. Retrieved Ağustos 4, 2026, from https://en.wikipedia.org/wiki/Kazakhstan%E2%80%93China_oil_pipeline
- Zhang, F., Thapa, S., Immerzeel, W., Zhang, H., & Lutz, A. (2019). Water availability on the Third Pole: A review. *Water Security*, 7, Article 100033. <https://doi.org/10.1016/j.wasec.2019.100033>

TESPAM

TÜRKİYE ENERJİ STRATEJİLERİ VE POLİTİKALARI ARAŞTIRMA MERKEZİ

TESPAM (Türkiye Enerji Stratejileri ve Politikaları Araştırma Merkezi), enerji jeopolitiği, enerji güvenliği ve büyük güç rekabeti alanlarında bağımsız, kaynak temelli ve çok disiplinli analizler üreten gönüllülük esaslı bir düşünce kuruluşudur. TESPAM Jeostratejik Araştırmalar Enstitüsü, bu çerçevede Türkiye'nin dış politika gündemini yakından ilgilendiren bölgesel ve küresel meseleleri, akademik titizlikle ve güncel kaynaklara dayanarak kamuoyu ve karar alıcıların bilgisine sunmaktadır.

Bu raporda ele alınan Doğu Türkistan meselesi, enerji, direniş ve büyük güç rekabetinin kesiştiği çok katmanlı bir jeostrateji vakası olarak, TESPAM'ın araştırma gündeminin merkezî başlıklarından birini oluşturmaya devam etmektedir.

TESPAM Jeostratejik Araştırmalar Enstitüsü

Ankara, Türkiye · Ağustos 2026